

אנטיגונה, שני קטעים

האודה על האדם

נֹרְאוֹת יֵשׁ הַרְבֵּה. אַךְ אֵין
 נֹרְאָ מִן הָאָדָם.
 כִּי הוּא, בְּלִילָהּ
 בָּיִם, בְּנֶשׁוּב אֶל מוֹל הַחֹרֶף
 רוּח־דָּרוֹם, מִפְּלִיג
 בְּבַתִּים מְכַנְפִים שׁוֹרְקִים.
 וְאֵת הָאָדָמָה הַנְּעֻלָּה, הַשְּׂמִימִית,
 שְׂאִינָה נִשְׁחַתֶּת, שְׂאִינָה נִלְאִית,
 הוּא מִיַּגַע בְּמַחְרָשָׁה עֶקֶשֶׁת
 שָׁנָה שָׁנָה,
 דּוֹפֵק הַלּוֹךְ וְשׁוֹב אֶת הַסּוֹסִים.
 עוֹף-כַּנָּף קָלִיל-גּוֹ
 הוּא שׁוֹבָה בְּרֶשֶׁת,
 וְאֵת מִשְׁפַּחַת חֵיוֹת הַבַּר,
 וְאֵת יְצוּרֵי פּוֹנְטוֹס הַנְּזוֹנִים מִמֶּלֶח
 בַּחֲבָלִים קְלוּעִים בְּעֶרְמָה הוּא צָד,
 הָאָדָם רַב הַיָּדַע.
 בְּתַחֲבוּלוֹת הוּא לוֹכֵד אֶת חֵית הַטֶּרֶף
 הַלְנָה בְּהָרִים וּמְשׁוֹטְטָת.
 עַל צִוָּאר הַסּוֹס גַּם הִרְעָמָה
 הוּא שֵׁם עֵלוֹ, וְעַל הַשּׁוֹר, הַמְּשַׁלַּח
 נְטוּל־רֶסֶן עַל-פְּנֵי הַהָרִים.
 וְדַבּוֹר וּמְעוֹף אֲוִירֵי
 שֶׁל מַחְשָׁבָה וְתַקְנוֹת-מְדִינָה
 לְמַד, וּמִפְּנֵי אֲוִיר לַח

נוֹשֵׁב־רַע וּמִפְּנֵי גֶשֶׁם נִתָּךְ
 מִצָּא מְנוּס. לְמוֹד־כָּל
 לֹא־לְמוֹד. סוֹפוֹ אֵין.
 רַב עֲצָה בְּכָל
 לְעוֹלָם לֹא אוֹבְד־עֲצוֹת.
 כָּל זֶה נִתֵּן לוֹ לְאֵין גְּבוּל, אָךְ
 מִדָּה נִמְדָּדָה לוֹ.
 הוּא שְׂאֵין לוֹ אוֹיֵב, נִהְפֵּךְ לְאוֹיֵב
 לוֹ עֲצָמוֹ. כְּצוּאֵר הַשּׁוֹר
 הוּא מְכוּפֵף אֶת צוּאֵר אָחִיו, אָךְ זֶה
 עוֹקֵר לוֹ אֶת מַעֲיוֹ. כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא וּבָא,
 עַל רֹאשׁ אָחִיו הוּא דוֹרֵךְ. לְבָדוֹ לְמִלָּא אֶת בְּטָנוֹ
 לֹא יוּכַל, אָךְ חוּמָה
 הוּא בּוֹנֵה סְבִיב לְקַנְיָנוֹ, וְאֶת הַחוּמָה
 יֵשׁ לְהַפִּיל! אֶת הַגִּג
 לְפִתַח לְגֶשֶׁם! הָאֲנוּשֵׁי לְמָאוּם
 בְּעֵינָיו נִחְשָׁב. וְכֵךְ, נוֹרָא לְעֲצָמוֹ
 נִהְיָה.

מגרמנית שמעון זנרבנק

העימות בין אנטיגונה לקראון

קראון האם את אומרת, או מכחישה, שְׁאֵת עשית זאת?
 אנטיגונה אני אומרת שעשיתי, לא מכחישה.
 קראון אם כך אמרי לי רק, ולא באריכות, קְצֵרִי
 האם ידוע לך מה הוכרז
 ברחבי העיר דווקא ביחס לאותו המת?
 אנטיגונה ידעתי. איך זה לא? היה ברור לגמרי.
 קראון ואת העזת כך לעבור על חוק שלי?
 אנטיגונה משום שהוא שלך, של בן תמותה
 לכן יכול גם בן תמותה לעבור עליו ואני
 בת תמותה, רק קצת יותר ממך. ואם אמנם אמות
 בטרם עת, כפי שאני משערת, יהא זה,
 כך אני אומרת, אפילו בבחינת הישג. מי שכמותי
 חיי תלאות חי, האיך זוכה הוא לאיזה
 יתרון קטן במוות? יתר על כן, אילו נטשתי
 לא קבור את המת האחר, בן-אמי
 היה זה מעציב אותי. אבל מוות – לא,
 לא מעציב אותי בכלל. בעיניך טמטום הוא
 פחדי מפני שוכני מרום, אשר ממעל את הקרוע
 לגזרים אינם רוצים לראות לא קבור
 וכך – ממך הרי איני פוחדת – יכול המטומטם
 לשפוט אותי.

הזקנים עקבות חספוס האב מתחספסים בבת;

אף פעם לא למדה לחמוק מצו גורל אכזר.

קראון ובכן אפילו הברזל הכי חזק

נשבר ונעלם בעקשנות, נמס

בפור. כזאת תוכלו לראות יום-יום

אך היא מוצאת סיפוק בעכירת

חוקים כתובים. זו חוצפתה השניה:

כיוון שעשתה, להשתחץ ולצחוק, על שעשתה זאת.

כמה אני שונא את הנתפס בקלקלתו

ואת הקלקלה הופך אז למעשה של חן.

וזו המעליבה אותי, למרות קרבת הדם
 אני רוצה, בגלל קרבת הדם, לא לקלל מיד
 לכן אני שואל אותך: כיוון שעשית זאת בסתר
 ועכשיו הכל גלוי, האם תאמרי
 וכך תיפטרי מעונש כבוד, כי צר לך? [אנטיגונה שותקת]
זקנים אמרי אפוא מדוע את כל-כך עיקשת?
אנטיגונה הבא דוגמא.
קראון לא אכפת לך כלל שאת אצלי ביד?
אנטיגונה מה עוד תוכל לעולל לי, להרוג אותי?
קראון יותר מזה – אמנם לא כלום, אך אם את זה אני יכול, יש לי הכל.
אנטיגונה למה אתה ממתין? הרי מלה אחת ממילותיך
 לא מענגת, ואף אחת מהן לא תענג
 אותי, וגם אני עצמי לא נעימה לך
 אף כי לאחרים הנעמתי במה שעשיתי
קראון את מאמינה שהאחרים רואים את הדבר כדרך שאת רואה אותו?
אנטיגונה גם הם רואים, גם הם סובלים.
קראון אינך מתביישת לפרש את מי שכלל לא נשאלו לדעתם?
אנטיגונה והרי גם הם חולקים כבוד לעצמם-ובשרם.
קראון גם זה אשר נפל למען הארץ הוא עצמם-ובשרם.
אנטיגונה עצמם-ובשרם, בן-למולידיו.
קראון וזה שהשתמט, את ערכו את משווה לערך האחר?
אנטיגונה אף שלא היה משרת שלך, אחי הוא, לעד.
קראון מוכן, אם בשבילך כופר שווה לזולתו.
אנטיגונה למות למען הארץ ולמות למענך – אלה שני דברים שונים.
קראון אז אין מלחמה?
אנטיגונה ודאי. המלחמה שלך.
קראון לא מלחמה למען הארץ?
אנטיגונה למען ארץ זרה. לא די היה לך
 לשלוט באחים בעירם-שלהם
 תבי האהובה, כאשר
 חיינו בה, תחת עצים, בלי פחד; היית
 מוכרח לגרור אותם עד ארגוס, לשלוט
 בהם גם שם. את האחד הפכת לקצב

של ארגוס השלווה, ואת המבוהלים
אתה מפקיר עכשיו, חתוכים לארבע, שיבהילו את עצמם.
קראון ולמקהלה) אני מייעץ לכם: לא יגיד דבר, על דבר
לא יגיב, מי שעיניים לו בראש.
אנטיגונה אבל אני קוראת לכם: בצרתי עזרו לי
וכך לעצמכם גם תעזרו. זה המשתוקק לכוח
שותה ממים מלוחים, אינו יכול לחדול, אנוס
הוא שוב ושוב לשותת מהם. אתמול היה זה האח, היום זו אני.
קראון ואני מחכה
למי שיקפוץ.
אנטיגונה (הזקנים שותקים) וכך אתם סובלים זאת, סותמים מולו את הלוע.
לא יישכח לכם!
קראון היא רושמת זאת בפנקס.
כדי שנחיה מסוכסכים תחת קורת הגג של תבי.
אנטיגונה אתה, הצורח אחדות, חי ממדון.
קראון כך, תחילה אני חי ממדון ואחרי־כן בשדה ארגוס!
אנטיגונה ודאי. ככה זה. מי שזקוק לאלימות נגד זולתו, זקוק
לאלימות נגד אנשיו־שלו.
קראון נראה לי, שאותי היתה החביבה זורקת לעיטים
ולא יזיז לה, לו נפלה לה תבי המסוכסכת
כמאכל לשלטון זרים?
אנטיגונה אתם, השליטים, מאיימים תמיד כי העיר תיפול
אם נסתכסך, ותהיה מאכל לאחרים וזרים.
אנחנו מרכינים לפניכם את צווארינו וגוררים אליכם קרבנות
וכך, מותשת, מוגשת העיר מאכל לזרים.
קראון את אומרת שהייתי משליך את העיר מאכל לזרים?
אנטיגונה בהרכינה את ראשה לפניך, משליכה העיר את עצמה
כי האדם, כאשר הוא מרכיך את הראש, אינו רואה את הבאות. רק אדמה הוא
רואה, והאדמה, אללי, תקבל אותו
קראון השמיצי את האדמה, מקוללת, השמיצי את המולדת!
אנטיגונה לא נכון. אדמה היא סבל. מולדת איננה רק
אדמה, לא רק בית, לא מקום שמישהו מגיר את זיעתו
לא בית הוא זה הצופה חסר ישע באש

אין מכנים מולדת מקום שמרכינים בו ראש.
קראון לא מכנים ולא מגינים?
 אותך המולדת כבר לא מכנה שלה
 את מנודה כמו שמכנים טינופת מזוהמת
אנטיגונה מיהם המנדים אותי? הם פחתו
 מאז אתה שולט בעיר, ועוד יפחתו.
 מדוע באת לבדך? יצאת עם רבים.
קראון איך את מרשה לעצמך?
אנטיגונה היכן הצעירים, הגברים? הם כבר לא יבואו?
קראון איך היא משקרת! כולם יודעים שהם בשדה הקרב
 לטהרו בשבילי מאחרוני הגרזינים שנשארו שם.
אנטיגונה ולבצע בשבילך את הפשעים האחרונים
 להיות אימה, עד אם אבותיהם
 לא יזהו אותם עוד כאשר, לבסוף
 כמו חיות פרא, ייטבחו.
קראון היא מחללת את המתים!
אנטיגונה איש טיפש, אין בי שום צורך
 להתעקש על צדקתי.
הזקנים היא אומללה. שכח לה את דבריה.
קראון מתי הסתרתי אי פעם את הנופלים על מזבח הניצחון?
הזקנים אבל את, פרועה, אל תשכחי, בגלל
 הצער, את ניצחונה הנפלא של תבי בקרב.
קראון היא הרי לא רוצה
 שעם תבי יישב בבתי ארגוס. עדיף
 לה לראות את תבי מובסת.
אנטיגונה מוטב לשבת בין חורבות עירנו
 וגם יותר בטוח מלשבת יחד איתך
 בבתי האויב.
קראון עכשיו היא אמרה זאת. ואתם שמעתם.
 כל חוק היא הפרה, מופקרת, כמו אורח,
 שלא נשאר ולא רוצים שיחזור,
 חצוף, אורז הוא את תיקו, גונב גדרות
אנטיגונה אני רק את שלי לקחתי, ובכל זאת היה עלי

לגנוב אותו.
קראון תמיד רק את האף שלפניך את רואה, אבל את
סדר המדינה, האלוהי, אינך רואה.
אנטיגונה הוא יכול להיות אלוהי
אבל אני הערפתי שיהיה אנושי, קראון בן מנויקס.
קראון לכי לך! היית לנו אויבת וכזאת תישארי למטה
שכוחה כמו זה שנקרע לגזרים; אותו מנדים גם למטה.
אנטיגונה מי יודע, הרי יכול להיות למטה גם מנהג אחר.
קראון שום אויב לא יהיה, גם במותו, ידיד.
אנטיגונה לא לשנאה, לאהבה, אני חיה.
קראון אז רדי למטה, אם את רוצה לאהוב
ושם תאהבי. שכמותך לא חיים אצלי
כאן למעלה לאורך זמן.

מגרמנית י. ל.

את חזרתו לאירופה, ולתחומי השפה הגרמנית, עוד לפני ששב למזרח-גרמניה, החל ברכט ב־1948 בעיבוד תרגומו של הלדרלין ל"אנטיגונה" מאת סופוקלס. מדי פעם העניק ל"מקור", כלומר לתרגום הגרמני, משמעויות פוליטיות. מי שראו בהתעסקותו של ברכט בקלאסיקה מעין הסתגלות לשלטון קומוניסטי (ולהימנעות מכתובת מחזות חדשים), לא הביא בחשבון, כמובן, את המשמעות העצומה שייחס ליצירה זו, שעסקה בבגידה ובנאמנות, מתוך אהבה עזה לספרות הגרמנית וקודם כל להלדרלין. את תפקיד אנטיגונה מילאה רעייתו, הלנה וייגל.